

VI PHẠM QUYỀN TÁC GIẢ ĐỐI VỚI HÀNH VI SỬ DỤNG CHƯƠNG TRÌNH DỊCH THUẬT TRÊN CÁC NỀN TẢNG TRỰC TUYẾN TẠI NƯỚC TA HIỆN NAY

COPYRIGHT ISSUES FOR USING TRANSLATION MACHINES IN ONLINE PLATFORMS - A CASE STUDY IN VIETNAM

Ngày nhận bài: 18/05/2022

Ngày chấp nhận đăng: 22/06/2022

Phạm Minh Thy Vân ✉

TÓM TẮT

Pháp luật luôn phải thay đổi để đáp ứng sự thay đổi không ngừng của công nghệ. Tuy nhiên, các quy định của pháp luật về xử lý hành vi vi phạm quyền tác giả được thực hiện hoặc có sự giúp sức bởi công nghệ ở Việt Nam vẫn còn nhiều thiếu sót, dẫn đến giảm đi tính hiệu quả của cơ chế thực thi và bảo vệ quyền tác giả. Trên cơ sở nghiên cứu hoạt động của người dùng Internet trên trang điện tử Wikidith.net, bài báo phân tích các hành vi vi phạm quyền tác giả trên không gian số. Qua đó đề xuất hoàn thiện các quy định pháp luật sở hữu trí tuệ về căn cứ xử lý hành vi vi phạm quyền tác giả có yếu tố công nghệ, quyền và nghĩa vụ của các bên liên quan - đặc biệt của nhà cung cấp dịch vụ Internet, và cơ chế đảm bảo thực thi các quyền và nghĩa vụ này.

Từ khóa: bản quyền, chuyển ngữ tự động, không gian số, quyền tác giả, tác phẩm phái sinh.

ABSTRACT

Law is a response to social challenges. However, the current Vietnam's copyright law has fallen behind the changes in digital technology. This leads to the delay in protecting works against copyright infringement in online platforms. The paper addresses a number of issues concerning activities of the Internet users on the website Wikidith.net, the rights and obligations of involved parties - especially the Internet intermediaries. This paper concludes with suggestions of changes in the recent Vietnam copyright law should made to meet the development of technologies.

Keywords: copyright, machine translation, digital environment, author right, derivative work.

1. Giới thiệu

Trên thế giới, bảo hộ quyền tác giả là một trong những hoạt động được quan tâm hàng đầu, nhằm tôn vinh tác giả và thúc đẩy hoạt động sáng tạo trong lĩnh vực văn học nghệ thuật. Tại Việt Nam, đặc biệt sau khi tham gia Công ước Berne về bảo hộ các tác phẩm văn học và nghệ thuật vào năm 2004, các quy định về sở hữu trí tuệ của Việt Nam ngày càng được hoàn thiện hơn. Tuy nhiên, thực tiễn thực hiện các quy định này cũng như nhu cầu hội nhập kinh tế thế giới đã và đang đặt ra những đòi hỏi ngày càng cao. Sự phát triển của công nghệ - trong đó có sự phổ biến của các chương trình dịch thuật - đã và đang đặt ra nhiều câu hỏi pháp lý quan trọng. Sử dụng chương trình dịch thuật để dịch tác phẩm văn

học tiếng nước ngoài ra tiếng Việt có phải là hành vi vi phạm quyền tác giả? Liệu có tồn tại trách nhiệm pháp lý của các đơn vị cung cấp dịch vụ Internet? Và pháp luật cần thay đổi như thế nào để bảo vệ tốt hơn các sản phẩm sáng tạo trong môi trường kỹ thuật số bùng nổ như hiện nay?

Trên cơ sở phân tích các quy định của pháp luật sở hữu trí tuệ (SHTT) về tác phẩm phái sinh và thực tiễn hoạt động của người dùng Internet trên một trang điện tử cụ thể, bài báo sẽ làm rõ các câu hỏi trên, đồng thời đề xuất các giải pháp nhằm hoàn thiện các

---

Phạm Minh Thy Vân, Khoa Luật, Trường Đại học Kinh tế - Đại học Đà Nẵng

✉Email: vanpmt@due.edu.vn

quy định của pháp luật SHTT Việt Nam trong thời đại số.

2. Cơ sở lý thuyết và phương pháp nghiên cứu

2.1. Cơ sở lý thuyết

2.1.1. Tình hình nghiên cứu trong nước

Sau khi trở thành thành viên của Công ước Berne, công tác bảo vệ quyền tác giả ở nước ta đã dần đi vào khuôn khổ nhưng vẫn tồn tại rất nhiều thách thức. Đặc biệt sự xuất hiện của các công nghệ mới - trong đó có chương trình dịch thuật - cùng các rủi ro pháp lý chúng mang lại đã thu hút được sự quan tâm của nhiều nhà khoa học trong lĩnh vực SHTT. Một số công trình điển hình như sách chuyên khảo “Bảo hộ quyền tác giả trong môi trường kỹ thuật số theo Điều ước quốc tế và pháp luật Việt Nam” của tác giả Vũ Thị Phương Lan, đã tổng hợp một cách hệ thống các lý luận và thực tiễn của việc bảo hộ quyền tác giả trong môi trường Internet từ các điều ước quốc tế, qua đó đưa ra một số kinh nghiệm tham khảo cho Việt Nam. Sách chuyên khảo “Quyền tác giả trong không gian ảo” của tiến sĩ Vũ Thị Hồng Nhung tập trung làm rõ vai trò, trách nhiệm của các chủ thể liên quan đến việc khai thác và sử dụng các tác phẩm qua cách kênh trực tuyến, đặt trong khuôn khổ các quy định về tư pháp quốc tế. Các bài báo khoa học như: “Trách nhiệm của các nhà cung cấp dịch vụ internet trong thực thi quyền tác giả trên môi trường mạng trực tuyến và đề xuất cho Việt Nam” của Lê Thị Lâm Nghi, “Môi trường kỹ thuật số và thách thức đối với bảo hộ quyền tác giả” của Vũ Thị Phương Lan, “Xử lý vi phạm quyền tác giả trên Internet bằng biện pháp hành chính ở Việt Nam” của Nguyễn Thị Hồng Nhung, “Chia sẻ dữ liệu trong môi trường Internet và vấn đề liên quan đến quyền tác giả” của Nguyễn Thị Tuyết... bước đầu làm rõ phạm vi trách nhiệm (trách nhiệm thứ cấp) của các đơn vị cung cấp dịch

vụ Internet do các vi phạm sở hữu trí tuệ xảy ra trên nền tảng của họ và các biện pháp xử phạt hành chính áp dụng đối với các đối tượng này. Tuy nhiên, hiện chưa có một công trình khoa học nào tập trung phân tích các hành vi vi phạm về quyền tác giả đối với tác phẩm dịch thuật trên không gian mạng.

2.1.2. Tình hình nghiên cứu ở nước ngoài

Cơ chế hoạt động và các lợi ích rõ rệt về văn hóa, giáo dục của các chương trình dịch thuật đã được đề cập trong nhiều công trình khoa học trên thế giới. Một số các bài báo khoa học có đề tài về chương trình dịch thuật có thể kể đến như: “Comparative Evaluation of Online Machine Translation System with Legal text” của giáo sư Chunyu Kit và Tak Ming Wong, “How effective is machine translation of legal information” của Michael Mule và Claudia Johnson, “Scaling the Tower of Babel Fish: An Analysis of the Machine Translation of Legal Information General Article” của chuyên gia Sarah Yates, Tuy nhiên, chủ đề chung của các công trình nghiên cứu này vẫn là đánh giá hiệu quả của công cụ chuyển ngữ trong nhiều lĩnh vực - trong đó có khoa học pháp lý - hơn là tính hợp pháp của hành vi sử dụng chúng. Nghiên cứu “Rebuilding Babel: Copyright and the Future of Machine Translation Online” được thực hiện bởi tiến sĩ Erik Ketzan kết luận rằng công cụ dịch “sẽ tạo ra các vi phạm quyền tác giả với số lượng lớn trên phạm vi toàn cầu”. Bên cạnh việc làm rõ các lợi ích về kinh tế và chính trị mà công cụ dịch trực tuyến đem lại cho nhân loại, ông đề nghị pháp luật nên công nhận các trường hợp ngoại lệ đối với việc sử dụng các công cụ này không nhằm mục đích lợi nhuận.

Tuy nhiên, các công trình nghiên cứu trong nước và nước ngoài nêu trên phần lớn tập trung vào các vi phạm quyền tác giả gắn liền với hành vi sao chép tác phẩm gốc một cách bất hợp pháp, hơn là hành vi tạo ra tác

phẩm phái sinh (bao gồm tác phẩm dịch thuật) không được sự đồng ý của tác giả, chủ sở hữu quyền tác giả. Bài báo chỉ tập trung phân tích các hành vi xâm phạm về quyền tác giả (QTG) đối với các tác phẩm văn học tiếng nước ngoài trên trang điện tử Wikidith.net chủ yếu đến từ người tạo ra bản dịch và độc giả tiếp nhận bản dịch. Vai trò của các nhà cung cấp dịch vụ Internet, Ban quản lý điều hành website sẽ không được đề cập đến với tư cách là chủ thể vi phạm.

2.2. Phương pháp nghiên cứu

Tác giả sử dụng 02 phương pháp nghiên cứu chính, đó là phương pháp phân tích quy định của pháp luật (doctrinal research methodology) và phương pháp nghiên cứu tình huống điển hình (case study).

2.2.1. Phương pháp phân tích quy định của pháp luật

Bài báo phân tích các quy định hiện hành của pháp luật Việt Nam và các Điều ước quốc tế mà Việt Nam là thành viên điều chỉnh trực tiếp đến tác phẩm phái sinh là tác phẩm dịch thuật và bảo hộ quyền của tác giả của tác phẩm gốc.

2.2.2. Phương pháp nghiên cứu tình huống điển hình

Bên cạnh đó, tác giả còn sử dụng phương pháp nghiên cứu tình huống điển hình (case study) với đối tượng nghiên cứu là trang điện tử Wikidith.net. Qua đó làm rõ các hành vi vi phạm pháp luật về quyền tác giả của người dùng Internet khi sử dụng phần mềm dịch thuật và chia sẻ bản dịch bất hợp pháp trên các nền tảng điện tử.

3. Kết quả và thảo luận

3.1. Các quy định của pháp luật Việt Nam về quyền tác giả đối với tác phẩm dịch thuật

3.1.1. Tác phẩm

Theo quy định tại khoản 7, Điều 4 Luật Sở hữu trí tuệ 2005 (sửa đổi bổ sung 2009,

2019, và 2022, sau đây viết tắt là Luật SHTT)¹, đối tượng bảo hộ của pháp luật về QTG bao gồm “sản phẩm sáng tạo trong lĩnh vực văn học, nghệ thuật và khoa học thể hiện bằng bất kỳ phương tiện hay hình thức nào.” Các loại hình tác phẩm được bảo hộ cũng được liệt kê một cách cụ thể tại Điều 14 Luật SHTT, bao gồm các tác phẩm được thực hiện dưới dạng chữ viết hoặc ký tự, tác phẩm báo chí, tác phẩm âm nhạc, tác phẩm nhiếp ảnh... Các tác phẩm này được bảo hộ một cách tự động - tức là được bảo hộ ngay từ thời điểm được thể hiện dưới một hình thức xác định, mà không phụ thuộc vào giá trị nội dung và nghệ thuật của tác phẩm.

3.1.2. Quyền tác giả và bảo vệ quyền tác giả theo quy định của Luật sở hữu trí tuệ Việt Nam

Quyền tác giả được định nghĩa tại khoản 2 Điều 4 Luật SHTT là “quyền của tổ chức, cá nhân đối với tác phẩm do mình sáng tạo ra hoặc sở hữu.” Trong trường hợp tác phẩm do cá nhân trực tiếp sáng tạo ra, người đó được công nhận là tác giả, đồng tác giả của tác phẩm (khoản 1, Điều 12a). Ngoài ra, chủ sở hữu quyền tác giả là “tổ chức, cá nhân nắm giữ một, một số hoặc toàn bộ quyền quy định tại khoản 3 Điều 19 và khoản 1 Điều 20 của luật này” trên cơ sở là tác giả của tác phẩm, người thừa kế của tác giả, tổ chức cá nhân giao nhiệm vụ cho tác giả, hoặc người được chuyển giao quyền (Điều 37 đến Điều 42).

Để bảo vệ cho quyền lợi về tinh thần và vật chất cho tác giả và chủ sở hữu quyền, đồng thời khuyến khích các hoạt động khoa học sáng tạo, pháp luật trao cho các chủ thể này các “độc quyền” nhất định, bao gồm quyền nhân thân và quyền tài sản. Các quyền

¹ Ngày 16/06/2022 Luật số 07/2022/QH15 sửa đổi, bổ sung một số điều của Luật Sở hữu trí tuệ đã được thông qua tại kì họp thứ ba của Quốc hội XV, chính thức có hiệu lực từ ngày 01/01/2023.

nhân thân như: quyền đặt tên cho tác phẩm, đứng tên thật hoặc bút danh trên tác phẩm, bảo vệ tác phẩm khỏi sự xuyên tạc, cắt xén có ảnh hưởng đến uy tín và danh dự... được quy định tại Điều 19 của Luật SHTT. Trong khi đó, quyền tài sản được ghi nhận tại Điều 20 Luật SHTT, bao gồm quyền làm tác phẩm phái sinh, biểu diễn trước công chúng, sao chép, phân phối, phát sóng... Về cơ bản, quyền nhân thân của tác giả không thể chuyển giao được và thường được bảo hộ vô thời hạn (khoản 1, Điều 27).² Trong khi đó, quyền tài sản của tác giả và chủ sở hữu QTG được bảo hộ trong “suốt cuộc đời tác giả và năm mươi năm tiếp theo năm tác giả chết” (điểm b khoản 2 Điều 27).³

Theo quy định của Luật SHTT, tác giả và chủ sở hữu QTG đương nhiên được quyền khai thác, sử dụng các quyền tài sản đối với tác phẩm do mình sáng tác hoặc sở hữu. Ngoài ra, họ có quyền cho phép người khác thực hiện theo các quy định của luật (Khoản 2, Điều 20). Đổi lại, các tổ chức, cá nhân được ủy quyền phải xin phép và trả nhuận bút, thù lao, các quyền lợi vật chất khác cho chủ sở hữu quyền tác giả. Nếu không, các chủ thể này đã vi phạm quyền tác giả (khoản 2, Điều 28).

3.1.3. Tác phẩm dịch thuật theo quy định tại Luật Sở hữu trí tuệ

Khoản 8 Điều 4 Luật SHTT định nghĩa tác phẩm phái sinh là “tác phẩm được sáng tạo trên cơ sở một hoặc nhiều tác phẩm đã có thông qua việc dịch từ ngôn ngữ này sang ngôn ngữ khác, phóng tác, biên soạn, chú giải, tuyển chọn, cải biên, chuyển thể nhạc và các chuyển thể khác.” Như vậy, khi một tác phẩm văn học tiếng nước ngoài được dịch sang tiếng

Việt, thì bản tiếng Việt của tác phẩm này được xếp loại là tác phẩm phái sinh.

Theo quy định tại điểm a khoản 1 Điều 20 Luật SHTT, “làm tác phẩm phái sinh” là độc quyền của tác giả và chủ sở hữu QTG. Các tổ chức, cá nhân muốn thực hiện bản dịch tiếng Việt từ một tác phẩm văn học tiếng nước ngoài bắt buộc phải xin phép tác giả, chủ sở hữu quyền và thanh toán bản quyền cho các chủ thể này. Nếu không, hành vi của họ được xem là vi phạm pháp luật về QTG (khoản 2, Điều 28). Trong trường hợp này, tác giả và chủ sở hữu QTG có quyền tiến hành các biện pháp tự bảo vệ, hoặc yêu cầu cơ quan có thẩm quyền xử lý dân sự, hành chính, thậm chí là hình sự các hành vi vi phạm... để bảo vệ tác phẩm của họ khỏi sự khai thác, sử dụng trái phép theo quy định được ghi nhận tại các Điều 198 (biện pháp tự bảo vệ), Điều 202 (biện pháp dân sự), Điều 211 (biện pháp hành chính), và Điều 212 (biện pháp hình sự).

3.2. Thực trạng vi phạm quyền tác giả đối với tác phẩm dịch thuật trên các nền tảng trực tuyến tại Việt Nam

Trong những năm gần đây, sự phát triển mạnh mẽ của công nghệ 4.0 và Internet đã và đang tạo ra các tác động mạnh mẽ đối với tất cả các lĩnh vực, trong đó có lĩnh vực xuất bản. Thị trường xuất bản điện tử ngày càng được phát triển, với nhiều hình thức và nội dung đa dạng. Ngoài sách in truyền thống được bày bán ở các cửa hàng hoặc các trang thương mại điện tử, thì ebook, audiobook, hoặc bài đăng điện tử được chia sẻ trên các nền tảng trực tuyến (thư viện online, diễn đàn chia sẻ văn học online...) dần trở thành sự lựa chọn của số đông độc giả vì nhiều lí do khác nhau: giá thành thấp, tiện lợi khi đọc (được tích hợp qua laptop, điện thoại hoặc Kindle), chia sẻ nhanh và rộng, dễ lưu trữ... (vovgiaothong.vn, n.d.) Tuy nhiên, vấn đề vi phạm bản quyền đối với các tác phẩm văn

² Trừ các trường hợp được quy định tại khoản 3 Điều 19 Luật SHTT.

³ Trừ trường hợp được quy định tại điểm a khoản 2 Điều 27 Luật SHTT.

học - đặc biệt là văn học tiếng nước ngoài - theo đó ngày càng trở nên phức tạp hơn.

3.2.1. Giới thiệu trang web wikidich.net

Wikidich.net (thường được gọi là Wikidich) là một trang điện tử được thiết kế nhằm cung cấp “công cụ dịch tiếng Hoa miễn phí tức thời, người dùng không cần biết tiếng Hoa cũng có thể chuyển ngữ dễ dàng.”⁴ Những người sáng lập và điều hành Wikidich với mong muốn cung cấp công cụ “đơn giản, thân thiện và tự động hóa,[...] tiên tiến nhất” nhằm “nối liền khoảng cách ngôn ngữ.” Nói chung, Wikidich là trang điện tử cung cấp công nghệ chuyển ngữ sang tiếng Việt và nền tảng để chia sẻ các tác phẩm tiếng Hoa. Từ ngày đưa vào hoạt động (năm 2015), Wikidich đã nhiều lần thay đổi các tên miền như .com, .org và đến tháng 05/2022, trang điện tử đang tồn tại ở địa chỉ www.wikidich.net. Ngoài ra Wikidich còn phát hành phiên bản ứng dụng dành riêng cho điện thoại di động chạy trên hệ điều hành Android.

Giao diện của Wikidich cung cấp cho người dùng các tính năng: Danh mục truyện được phân chia theo *Thể loại - Bảng xếp hạng các tác phẩm* (được đăng tải hoặc theo xếp hạng của trang điện tử Thương Thành của Trung Quốc) - *Danh mục truyện theo Tên tác giả - Công cụ tìm truyện* (dựa theo từ khóa) - *Công cụ nhúng - Review* (Nhận xét, bình giải các tác phẩm được đăng tải). Trang điện tử cũng có các chức năng thường thấy ở các Diễn đàn khác như: *Giới thiệu, Chức năng đăng kí và đăng nhập, Điều khoản dịch vụ (Terms), và Trợ giúp*. Ngoài ra trang web còn duy trì thêm một diễn đàn tại địa chỉ forum.dichtienghoa.com với mục đích làm nơi giao lưu, thảo luận về các tác phẩm văn

học tiếng Hoa, hỗ trợ các độc giả về các kĩ năng liên quan đến dịch thuật và văn hóa Trung Quốc nói chung.

Wikidich không phải là trang điện tử duy nhất tại Việt Nam đăng tải các tác phẩm văn học nước ngoài do người dùng tự chuyển ngữ.⁵ Tuy nhiên trang điện tử này được chọn là đối tượng nghiên cứu điển hình vì các lí do sau: (i) Đây là trang điện tử có số lượng thành viên tham gia sử dụng công cụ chuyển ngữ để đăng tải bản dịch đông đảo hàng đầu Việt Nam (gần 6500 người tham gia đăng, cho đến tháng 05/2022), (ii) có số lượng truy cập lớn (trong tháng 07/2022 có hơn 5 triệu lượt truy cập),⁶ (iii) số lượng các bản dịch được đăng tải cực kì lớn và nội dung đa dạng (chỉ riêng thể loại Đam Mĩ là hơn 20000 truyện mới/tháng), và (iv) tất cả các nội dung trên Wikidich đều được đăng tải một cách công khai, không đòi hỏi người dùng Internet phải đăng kí tài khoản hoặc xác nhận danh tính để truy cập. Đây là điều kiện rất quan trọng, đảm bảo không phát sinh các vấn đề về pháp lí và đạo đức khi tác giả sử dụng dữ liệu từ trang điện tử này phục vụ cho nghiên cứu. Với chủ đề chính là quyền tác giả, bài báo này chỉ tập trung làm rõ các chức năng liên quan trực tiếp đến quyền tác giả, đó là Công cụ nhúng truyện (chuyển từ tiếng Hoa sang tiếng Việt) của Wikidich.⁷

⁵ Một số trang web đăng tải truyện dịch không có bản quyền khác có số lượt truy cập nhiều hàng tháng như: truyenfull.vn (45,7 triệu), truyenyy.vip (12,3 triệu), mechuyentru.com (10,3 triệu), blogtruyen.vn (4,2 triệu) truyen.tangthuvien.vn (3,6 triệu)..Dữ liệu thu thập đến tháng 09/2022, từ công cụ similarweb.com.

⁶Các chỉ số truy cập của trang wikidich.net do công cụ [similarweb](http://similarweb.com) thực hiện, <https://www.similarweb.com/website/wikidich.net/#traffic>, truy cập ngày 10/07/2022.

⁷Terms, <https://wikidich.net/terms>, truy cập ngày 10/05/2022.

⁴ “Giới thiệu”, <https://wikidich.net/>, truy cập ngày 01/05/2022.

3.2.2. Các hành vi xâm phạm QGT của người dùng wikidth.net

Theo quy định tại Điều 5 Nghị định 105/2006/NĐ-CP Quy định chi tiết và hướng dẫn thi hành một số điều của Luật Sở hữu trí tuệ về bảo vệ quyền sở hữu trí tuệ và quản lý nhà nước về sở hữu trí tuệ, một hành vi được xem là vi phạm quyền SHTT nói chung và QTG nói riêng khi có đủ các căn cứ sau: (1) Đối tượng bị xem xét thuộc đối tượng được bảo hộ, (2) có yếu tố xâm phạm được ghi nhận tại Điều 28 Luật SHTT, (3) người thực hiện hành vi bị xem xét không phải là chủ sở hữu quyền, và (4) hành vi bị xem xét xảy ra trên lãnh thổ Việt Nam. Phần này của bài báo sẽ phân tích các hành vi của người dùng Internet trên trang điện tử Wikidich và đối chiếu với các căn cứ nêu trên, nhằm chứng minh các hành vi này là xâm phạm đến QTG được pháp luật bảo hộ.

a) Đối tượng bị xâm phạm thuộc các trường hợp bảo hộ theo quy định của pháp luật Việt Nam về QTG

Để xác định hành vi xâm phạm, bước đầu tiên là xem xét khả năng được bảo hộ của các tác phẩm văn học tiếng Hoa được chuyển ngữ và chia sẻ trên nền tảng của Wikidich. Theo quy định của pháp luật Việt Nam và thế giới, đối tượng bảo hộ của QTG nói chung là các tác phẩm văn học, nghệ thuật, và khoa học, và không quan trọng ngôn ngữ thể hiện. Với nội dung chính là truyện chữ về các đề tài lãng mạn, phiêu lưu, viễn tưởng... các tác phẩm được chuyển ngữ và đăng tải trên Wikidich được xếp vào mục “tác phẩm văn học”, và đương nhiên thuộc đối tượng được bảo hộ.

Ngoài ra, Việt Nam và Trung Quốc đều là thành viên của Công ước Berne về bảo hộ tác phẩm văn học và nghệ thuật, nên theo nguyên tắc về đối xử quốc gia (National Treatment), Việt Nam phải thực hiện bảo hộ

tác phẩm có nguồn gốc từ các quốc gia thành viên khác, tương tự như sự bảo hộ tác phẩm của công dân quốc gia mình. Nói cách khác, các tác phẩm văn học của các tác giả Trung Quốc được chuyển ngữ trên Wikidich sẽ được bảo hộ tương tự như các tác phẩm của các tác giả người Việt Nam.

Bên cạnh đó, các tác phẩm văn học được chuyển ngữ và chia sẻ trên Wikidich đều ra đời trong vòng 10 năm trở lại đây (tác phẩm sớm nhất xuất hiện trên Wikidich là năm 2015), do đó vẫn đang trong thời hạn bảo hộ theo quy định tại Điều 27 Luật SHTT. Hơn nữa, các hành vi của người dùng Internet trên nền tảng Wikidich không thuộc các trường hợp ngoại lệ - tức là người dùng Internet được tiến hành dịch tác phẩm mà không cần xin phép tác giả, chủ sở hữu quyền tác giả được quy định tại Điều 25 Luật SHTT (tự sao chép một bản nhằm mục đích nghiên cứu khoa học, giảng dạy của cá nhân; trích dẫn hợp lý tác phẩm mà không làm sai ý tác giả để bình luận hoặc minh họa trong tác phẩm của mình...). Vì vậy, các tác phẩm văn học tiếng Hoa trên Wikidich thỏa mãn tất cả điều kiện để được bảo hộ bởi pháp luật về QTG của Việt Nam.

b) Có yếu tố xâm phạm trong đối tượng bị xem xét

Trong trường hợp của Wikidich, đối tượng bị xem xét ở đây chính là các tác phẩm dịch được chuyển ngữ từ tác phẩm gốc tiếng Trung Quốc. Và các tác phẩm phái sinh này được tạo ra một cách trái phép.

Để có thể sử dụng các công cụ chuyển ngữ do Wikidich cung cấp, người dùng Internet cần đăng kí tài khoản của Wikidich. Sau đó, họ có thể chuyển ngữ truyện tiếng Hoa sang tiếng Việt theo hai cách:

- Tạo ra bản dịch từ đường link URL dẫn đến tác phẩm gốc tiếng Hoa (từ các trang web chứa tác

phẩm gốc của Trung Quốc như www.jjwwxc.net, www.quidian.com, www.lcread.com...

- Hoặc “nhúng” trực tiếp file điện tử có chứa các tác phẩm tiếng Hoa (định dạng TXT, word, PDF). Trong trường hợp này người dùng cần tìm được file điện tử có chứa các tác phẩm này, chứ không đơn thuần chỉ sử dụng đường link như cách thứ nhất.

Sau khi nhập nơi lưu trữ của văn bản, người dùng Internet chỉ cần nhấn nút “Nhúng” và chương trình dịch thuật - được tích hợp sẵn trong trang web Wikidich - sẽ cho ra bản dịch tương đối hoàn chỉnh của truyện. Một số người dùng Internet có thể sử dụng các phần mềm dịch thuật độc lập khác như Quick Translator, Google Translate... để hỗ trợ công việc chuyển ngữ.⁸

Quá trình này thực chất là hành vi tạo tác phẩm phái sinh từ tác phẩm gốc tiếng Trung Quốc. Tuy nhiên, làm tác phẩm phái sinh là một quyền tài sản được bảo hộ bởi pháp luật, và dịch giả phải xin phép 1) tác giả người Trung Quốc hoặc 2) chủ sở hữu quyền - trong trường hợp tác giả đã chuyển giao - khi tiến hành dịch thuật các tác phẩm này. Tuy nhiên, sự thật các thành viên của Wikidich hầu như không xin phép các chủ thể có quyền, mà lấy các tác phẩm trên mạng và tiến hành chuyển ngữ theo ý thích cá nhân.

Bên cạnh đó, một số chia sẻ của người dùng Internet trên các diễn đàn về dịch thuật đã thể hiện sự nhầm lẫn giữa khái niệm “mua

ấn phẩm” và “mua bản quyền” trong cộng đồng người dùng Internet. Một số độc giả cho rằng việc trả tiền mua một ấn phẩm đồng nghĩa với họ được trao cho toàn bộ quyền sở hữu, bao gồm quyền làm tác phẩm phái sinh, đối với tác phẩm văn học đó. Trong khi theo quy định của pháp luật, độc giả chỉ có quyền định đoạt đối với ấn bản mà họ đã mua (tặng cho hoặc tiêu hủy cuốn sách đó), mà không bao gồm quyền làm tác phẩm phái sinh.

c) Người thực hiện hành vi xâm phạm không phải là chủ sở hữu quyền của tác phẩm

Đễ dàng nhận thấy người thực hiện các hành vi tạo và chia sẻ các bản dịch một cách bất hợp pháp chính là người dùng Internet. Các đối tượng này đã sử dụng các công cụ phần mềm và chức năng diễn đàn được cung cấp bởi Wikidich để xâm phạm đến quyền và lợi ích hợp pháp của tác giả và chủ sở hữu quyền tác giả Trung Quốc. Và quan trọng là các đối tượng này không phải là tác giả hoặc được ủy quyền bởi tác giả, chủ sở hữu quyền để khai thác, sử dụng các quyền này.

d) Hành vi vi phạm diễn ra ở Việt Nam

Vấn đề xác định địa điểm nơi vi phạm diễn ra trên không gian mạng phức tạp hơn rất nhiều so với trên thực tế. Các yếu tố về biên giới, dịch chuyển qua biên giới, thẩm quyền tài phán không rõ ràng như trên thực tế. Khoản 4 Điều 4 Nghị định 105/2006/NĐ-CP hướng dẫn “Hành vi bị xem xét cũng bị coi là xảy ra tại Việt Nam nếu hành vi đó xảy ra trên mạng internet nhưng nhằm vào người tiêu dùng hoặc người dùng tin tại Việt Nam.” Trong trường hợp Wikidich, hành vi tạo ra bản dịch và phân phối các bản dịch bất hợp pháp để phục vụ cho đối tượng là độc giả người Việt Nam. Vì vậy, dù diễn ra trên mạng Internet, những hành vi này vẫn được xem là diễn ra ở Việt Nam theo quy định tại Điều 5 của Nghị định này.

⁸ Quick Translator là một phần mềm dịch thuật rất được ưa chuộng tại Việt Nam. Khác với các chương trình được tích hợp sẵn trên các nền tảng trực tuyến (như Wikidich) hoặc Google Translate, Quick Translator cho phép người dùng được xây dựng bộ dữ liệu từ ngữ riêng của mình, bổ sung vào thư viện đã có sẵn bởi nhà cung cấp. Chức năng này được gọi là Vietphrase. Nó giúp tạo ra bản dịch chính xác hơn, và người dịch không cần phải tự chỉnh sửa thủ công cho mỗi lần dịch thuật.

3.3. Hậu quả của hành vi xâm phạm quyền tác giả đối với tác phẩm văn học nước ngoài trên nền tảng trực tuyến

3.3.1. Ảnh hưởng đến quyền tài sản và quyền nhân thân của tác giả và chủ sở hữu QTG

Từ các phân tích trên có thể thấy: các hành vi của người dùng đã xâm phạm trực tiếp đến quyền tài sản và quyền nhân thân của tác giả cũng như của chủ sở hữu QTG. Hành vi “lấy cắp” bản gốc và thực hiện việc chuyển ngữ không qua sự cho phép của chủ sở hữu quyền đã tước đoạt cá lợi ích vật chất (tiền bản quyền) mà họ đáng lẽ ra được hưởng. Bên cạnh đó, việc thay đổi nội dung của tác phẩm gốc, hoặc tạo bản dịch kém chất lượng đã ảnh hưởng không nhỏ đến uy tín của tác giả - một trong những quyền nhân thân được pháp luật bảo hộ. Qua đó, làm giảm động lực sáng tạo của các tác giả các lĩnh vực văn học, nghệ thuật và khoa học.

3.3.2. Giảm chất lượng tác phẩm, làm mất sự trong sáng của tiếng Việt

Do bản dịch được chuyển ngữ tự động bởi chương trình máy tính, và bản thân người chuyển ngữ có rất ít hoặc gần như không có trình độ ngoại ngữ tiếng Trung, nên chất lượng bản dịch còn hạn chế. Các yếu tố như từ ngữ, cấu trúc câu, sắc thái câu... nếu không thuộc bộ dữ liệu mà chương trình có thể “hiểu” được (máy chưa được “học”), thì bản dịch sẽ giữ nguyên như trong tiếng Hoa. Hậu quả là cấu trúc câu và ngữ nghĩa cực kỳ khó hiểu với người Việt Nam. Ví dụ dưới đây là một đoạn văn được trích từ chương 1 của bản dịch truyện “Tái ngộ thanh mai” của tác giả Nhất Độ Thu, do người dùng chuyển ngữ trên nền tảng Wikidich:

[Ngày mới hạ quá một hồi mưa to, mặt đường thượng còn có gồ ghề lồi lõm giọt nước, Phồn Âm cầm ô, muốn đi đầu ngõ siêu thị. Đẩy cửa đi vào thời điểm lão bản đang

xem TV, nghe được thanh âm hương của xem qua đi.

“Là Âm Âm a, yếu điểm cái gì?”

“Thúc, một bao muối.”]

Trong khi bản dịch chính xác theo văn phong tiếng Việt sẽ là:

[Trời vừa đổ mưa to, mặt đường lồi lõng bong nước. Phồn Âm cầm ô đi ra siêu thị ở đầu ngõ. Khi cô đẩy cửa vào, ông chủ siêu thị đang xem TV ngược lên nhìn:

- Âm Âm hả cháu? Cháu muốn mua gì vậy?

- Chú bán cho cháu một túi muối]

Tuy nhiên, việc tiêu thụ các bản dịch này về lâu dài sẽ hình thành trong người đọc một ngôn ngữ mới - được gọi là hiện tượng “lạm Quick Translator.” Tức là lạm dụng các từ ngữ, cấu trúc câu của tiếng Hán khi nói và viết tiếng Việt. Ví dụ, các cụm từ như: “mạc danh kì diệu” (kì lạ), “đích” (từ đuôi của tiếng Hán), tính từ lên trước danh từ... được sử dụng một cách bừa bãi trong văn viết lẫn văn nói. Thay vì viết “Tú cảm thấy ngạc nhiên”, thì sẽ là “Tú cảm thấy mạc danh kì diệu”. Dùng “quen thuộc phong cảnh” thay cho “phong cảnh quen thuộc”... Hiện tượng này nếu phổ biến và kéo dài sẽ “Hán hóa” vốn ngôn ngữ của giới trẻ, làm mất đi sự trong sáng vốn có của tiếng Việt.

3.3.3. Tuyên truyền văn hóa phẩm không phù hợp với đạo đức, phong tục tập quán của người Việt Nam

Khác với dịch thuật chính thống được thực hiện bởi nhà xuất bản, quá trình sưu tập bản gốc của truyện và chuyển ngữ sang tiếng Việt trên Wikidich do cá nhân tự thực hiện - không qua kiểm duyệt. Hậu quả là bên cạnh chất lượng bản dịch thấp (như phân tích ở trên), bản dịch còn chứa đựng những nội dung tiêu cực như: đồi trụy, xuyên tạc lịch sử, kích động bạo lực và tội phạm... Chủ tịch

Hồ Chí Minh từng nhắc nhở: “Văn hóa, nghệ thuật là một mặt trận.”⁹ Trong khi đa số người truy cập Wikidich là người trẻ, thanh thiếu niên (52% người dùng Wikidich thuộc nhóm 18-24 tuổi), các nội dung như trên là vô cùng nguy hiểm, ảnh hưởng tiêu cực đến các giá trị chân thiện mỹ, tinh thần dân tộc và truyền thống yêu nước trong thế hệ trẻ. Hơn nữa, việc phát tán tràn lan các bản dịch kém chất lượng sẽ tạo thói quen tiêu thụ tác phẩm văn hóa một cách dễ dãi và không chọn lọc.

3.3.4. Tạo tâm lý chống đối pháp luật về bản quyền trong thế hệ trẻ

Trước nguy cơ bị phát hiện bởi các cá nhân, tổ chức nắm giữ quyền tác giả của các tác phẩm văn học nước ngoài, Ban quản trị Wikidich đã có những quy định về các tác phẩm không được phép nhúng trên nền tảng của họ. Điều khoản sử dụng của trang này nêu rõ:

“k. Những truyện có bản quyền: Không được nhúng lại (dù bằng link hay bằng file, dù bằng tên gốc hay tên khác, dù công khai hay riêng tư) tất cả những truyện nằm trong danh sách này [link].”¹⁰

Đồng thời cung cấp danh sách các truyện đã được mua bản quyền bởi các nhà xuất bản. Như vậy nếu tác phẩm tiếng Hoa chưa được nhà xuất bản của Việt Nam mua bản quyền, thì người sử dụng hoàn toàn có quyền chuyển ngữ và chia sẻ bản dịch một cách trái phép. Nếu tác phẩm gốc đã được mua bản

quyền, thì các bản dịch sẽ được gỡ bỏ để né tránh sự chú ý từ phía chủ sở hữu quyền và cơ quan chức năng. Hơn nữa, đây là quy định mang tính “đôi phò,” vì số lượng truyện Trung Quốc được mua bản quyền ở Việt Nam là rất hạn chế so với nhu cầu của độc giả. Đây là lí do các trang điện tử như Wikidich vẫn tồn tại và phát triển, bất chấp các quy định của pháp luật. Lâu dần độc giả sẽ cho đây là một hành vi “chấp nhận được” và tìm cách “lách” các quy định của pháp luật về quyền tác giả bằng nhiều cách. Ví dụ như đặt password cho bản dịch, thay đổi tên tác giả của tác phẩm gốc, thay đổi tên của tác phẩm...

Bên cạnh đó, hành vi “điểm mặt chỉ tên” này còn góp phần tạo ra tinh thần chống đối các nhà xuất bản của Việt Nam. Người tiêu thụ các bản chuyển ngữ có thể đổ lỗi cho các nhà xuất bản - vì họ mua bản quyền nên độc giả phải bỏ tiền mua sách họ thích, thay vì được đọc miễn phí trên các nền tảng như Wikidich. Đơn cử như trang điện tử comico.vn - chuyên trang đăng tải các bộ truyện tranh Nhật Bản được mua bản quyền - trở thành đối tượng bị chỉ trích bởi người hâm mộ truyện tranh Việt Nam. Ứng dụng comico trên Apple Store đã bị đánh giá 2.5/5 sao (rất thấp), trong đó rất nhiều là đánh giá 1 sao với lí do người dùng không hài lòng khi tác phẩm họ ưa thích bị mua bản quyền. Người dùng buộc phải trả tiền để mua các chương truyện trên comico. Ngoài ra, các đánh giá còn phản ánh việc comico cắt các cảnh hoặc nội dung “người lớn” trong truyện, trong khi đây là quy định bắt buộc của Luật xuất bản 2012 về những tác phẩm bị nghiêm cấm xuất bản: **“Điều 22. Nghiêm cấm các xuất bản phẩm có nội dung:** Tuyên truyền [...] lối sống dâm ô đồi trụy, các hành vi tội ác, tệ nạn xã hội, mê tín dị đoan, phá hoại thuần phong mỹ tục; ...”.

⁹ Lời của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong Thư gửi các họa sĩ nhân dịp triển lãm hội họa, được đăng trên Báo Cứu quốc, số 1986, ngày 5-1-1952.

¹⁰Dichtienghoa,

<https://forum.dichtienghoa.com/topic/1777/quy-%C4%91%E1%BB%8Bnh-v%E1%BB%81-ho%E1%BA%A1t-%C4%91%E1%BB%99ng-tr%C3%AAn-wikidich/2>, truy cập ngày 10/05/2022.

3.4. Hoàn thiện pháp luật nhằm ngăn chặn hành vi sử dụng chương trình dịch thuật để tạo ra và chia sẻ các bản dịch bất hợp pháp

3.4.1. Cần nâng cao vai trò của các đơn vị cung cấp dịch vụ trung gian trong ngăn chặn và chấm dứt hành vi vi phạm QTG

Có thể thấy qua trường hợp của Wikidich, các đơn vị cung cấp dịch vụ trung gian đóng vai trò vô cùng quan trọng trong việc ngăn chặn và chấm dứt hành vi vi phạm về QTG trên không gian số. Cụ thể hơn, các đơn vị này cung cấp công cụ và các nền tảng cần thiết cho người dùng Internet thực hiện các hành vi của mình. Nhận thức được tầm quan trọng của các ISP, pháp luật các quốc gia đã chuyển hướng từ việc tìm kiếm, quy trách nhiệm cho từng đối tượng thực hiện hành vi vi phạm, sang quy trách nhiệm liên đới và yêu cầu các ISP thực hiện các biện pháp kỹ thuật nhằm chủ động ngăn chặn và chấm dứt hành vi vi phạm diễn ra của người dùng dịch vụ của họ.

Ngày 16/06/2022, Quốc hội đã biểu quyết thông qua Luật sửa đổi, bổ sung Luật Sở hữu trí tuệ theo hướng hoàn thiện các biện pháp công nghệ nhằm đảm bảo thực thi quyền SHTT trong môi trường số. Đặc biệt các thay đổi, bổ sung lần này nhằm mục đích nội địa hóa các cam kết tại các điều ước tế mà Việt Nam tham gia như: Hiệp định Đối tác toàn diện và tiến bộ xuyên Thái Bình Dương (CPTPP) và Hiệp định thương mại tự do Việt Nam - EU (EVFTA). Trong đó có tăng cường nghĩa vụ và trách nhiệm của các ISP trong ngăn chặn vi phạm pháp luật về QTG trên các nền tảng do các đơn vị này sở hữu.

Trong hiệp định CPTPP,¹¹ các nghĩa vụ của nhà cung cấp dịch vụ Internet được quy

định chi tiết tại Mục J, bao gồm Điều 18.81 và Điều 18.82.¹² Tại điểm a và b, khoản 3 Điều 18.82, các ISP sẽ được miễn trách trong trường hợp họ chứng minh được việc họ 1) không biết rõ về vi phạm hoặc nhận thức được các hành vi này, và 2) đã tiến hành xóa bỏ tài liệu hoặc vô hiệu hóa ngay đường dẫn vào tài liệu vi phạm. Bên cạnh đó, Hiệp định EVFTA quy định tại Điều 12.55, Tiêu mục 3 về trách nhiệm của nhà cung cấp dịch vụ trung gian. Theo đó, các ISP được miễn trách trong trường hợp không biết về hành vi vi phạm và đã hành động nhanh chóng để gỡ bỏ hoặc ngăn chặn các truy cập đến các thông tin đó. Luật SHTT sửa đổi, bổ sung 2022 đã nội địa hóa các cam kết này vào Điều 198b - Trách nhiệm pháp lý về quyền tác giả, quyền liên quan đối với doanh nghiệp cung cấp dịch vụ trung gian. Khoản 3 quy định các trường hợp miễn trách tương tự như các nội dung tại các điều ước quốc tế phía trên: ISP được miễn trách nhiệm trong trường hợp cung cấp dịch vụ truyền dẫn, thực hiện chức năng lưu trữ đệm, lưu trữ nội dung thông tin số với điều kiện 1) không biết (và không thể biết được) về hành vi vi phạm và 2) nhanh chóng gỡ bỏ, chặn truy cập đến các nội dung vi phạm trên nền tảng họ sở hữu.

Có thể thấy, các sửa đổi bổ sung năm 2022 đã phần nào tạo ra khung pháp lý cho việc ngăn chặn và xử lý các hành vi vi phạm QTG trên không gian mạng. Nhưng điều còn thiếu hiện nay chính là các văn bản cụ thể hóa, hướng dẫn thi hành “các biện pháp kỹ

---

các điều khoản của Hiệp định đối tác xuyên Thái Bình Dương (Hiệp định TPP) - được ký tại Auckland ngày 04 tháng 02 năm 2016. Hiệp định CPTPP chỉ có 04 điều khoản hoàn toàn mới: Điều 30.4 (Gia nhập), Điều 30.5 (Hiệu lực), Điều 30.6 (Rút khỏi) và Điều 30.8 (Lời văn xác thực).

¹² Toàn văn Hiệp định TPP có thể được xem tại: *(Chương Sở Hữu Trí Tuệ Trong Hiệp Định TPP Báo Tiếng Việt, n.d.)*

---

¹¹ Điều 1 của Hiệp định CPTPP ghi nhận, các điều khoản của CPTT được được xây dựng dựa trên cơ sở tích hợp và một số thay đổi phù hợp

thuật cần thiết” nhằm phát giác và ngăn chặn hành vi xâm hại các tác phẩm văn học, nghệ thuật và khoa học trên Internet. Mà thiết thực nhất chính là tiến tới xây dựng một cơ chế cụ thể để báo cáo và xử lý vi phạm. Việt Nam có thể tham khảo Đạo luật bản quyền Thiên niên kỷ kỹ thuật số (Digital Millennium Copyright Act) năm 1998 của Hoa Kỳ. Trọng tâm của DMCA chính là yêu cầu các ISP phải xây dựng một cơ chế “safe harbour” để được miễn trách khi người dùng dịch vụ của họ có hành vi vi phạm QTG. Cụ thể, bên cạnh nghĩa vụ chứng minh việc không biết và không nhận được các lợi ích về tài chính từ các hành vi vi phạm, các ISP bắt buộc phải thiết lập và điều hành một cơ chế thông báo và gỡ bỏ (notice and takedown), qua đó cho phép người dùng Internet được gửi các khiếu nại về quyền tác giả đến cho ISP, ISP lập tức xác minh khiếu nại này và ra quyết định xóa bỏ hoặc không các nội dung bị khiếu nại khỏi nền tảng của họ. Cơ chế này giúp các ISP xác định được hành vi vi phạm, mà không phải rà soát một cách thủ công hàng triệu gigabyte dữ liệu trên Internet - vốn là một việc làm bất khả thi.

Trong tương lai, Việt Nam nên xem xét tiến tới xây dựng khung pháp lý về trách nhiệm rà soát nội dung trước khi đăng tải của các ISP (khâu “tiền kiểm”). Luật SHTT sửa đổi 2022 mới chỉ dừng lại ở trách nhiệm mang tính thụ động của ISP - gỡ bỏ hoặc chặn truy cập đến tài liệu trái phép sau khi nhận được cảnh báo về vi phạm đó. Trong khi các tài liệu này đã có thể được phát tán và truyền bá khắp nơi, gây thiệt hại cho chủ sở hữu quyền. Do đó, Việt Nam nên cân nhắc về chuyển các quy định trách nhiệm của ISP sang hướng chủ động, bao gồm kiểm soát và rà soát nội dung từ trước khi chúng được đăng tải trên nền tảng của họ. Đây là hướng đi của Liên minh châu Âu qua Chỉ thị về bản quyền trên thị trường đơn kỹ thuật số

(Directive on Copyright in the Digital Single Market, chính thức có hiệu lực vào ngày 06/06/2019),¹³ và gần đây nhất là Đạo luật Dịch vụ Kỹ thuật số (Digital Service Act, thông qua ngày 15/12/2020). Cụ thể, Điều 17 của Chỉ thị yêu cầu các ISP - bao gồm các đơn vị cung cấp nền tảng trực tuyến như Wikidich - phải tiến hành các biện pháp kỹ thuật cần thiết nhằm rà soát toàn bộ các dữ liệu, trước khi chúng xuất hiện trên các nền tảng của họ. Chứ không đơn thuần là chờ đợi đến khi nhận được các khiếu nại về bản quyền, sau đó mới tiến hành xác minh và xóa bỏ. Sau khi Chỉ thị được ban hành, một số ISP như tumblr, twitter, reddit... đã tiến hành nâng cấp các thuật toán tiên tiến, huấn luyện các “máy học” (machine learning) nhằm nhận diện các từ khóa vi phạm, sàng lọc và loại bỏ các nội dung chứa các từ khóa này. Tuy đứng trước các chỉ trích về thu hẹp quyền tự do ngôn luận và kiểm soát thông tin, quy định này mang tính khả thi cao và có hiệu quả trong việc ngăn chặn sự lan truyền của các tài liệu vi phạm cũng như hạn chế thiệt hại cho tác giả và chủ sở hữu quyền tác giả trong bối cảnh Internet bùng nổ như hiện nay.

3.4.2. *Đẩy mạnh công tác thanh tra và kiểm tra và xử lý phát hiện xâm phạm.*

Tình hình vi phạm QTG diễn ra phổ biến và kéo dài trên Internet đòi hỏi các động thái tích cực, kịp thời từ phía các cơ quan ban ngành. Đặc biệt, hai cơ quan có thẩm quyền liên quan trực tiếp đến xử lý vi phạm trong lĩnh vực xuất bản các ấn phẩm điện tử là Bộ Thông tin và Truyền thông và Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch cần xây dựng cơ chế

¹³ Chỉ thị về bản quyền trên thị trường đơn kỹ thuật số bổ sung, sửa đổi một số điều của Chỉ thị Xã hội thông tin (The information Society Directive, thường được gọi tắt là Chỉ thị InfoSoc), có hiệu lực vào ngày 22/06/2001.

phối hợp trong công tác thanh tra, kiểm tra, xử lý các hành vi vi phạm. Tăng cường công tác kiểm tra, xử lý nghiêm minh những đối tượng có hành vi vi phạm quyền tác giả, quyền liên quan. Những trường hợp vi phạm ở quy mô lớn cần xem xét để xử lý hình sự.

3.4.3. Tăng cường công tác giáo dục, tuyên truyền - đặc biệt trong giới trẻ - về quyền tác giả và quyền liên quan

Như đã phân tích ở trên, phần lớn người dùng Wikidich còn trẻ tuổi, chưa có đủ điều kiện kinh tế để tiêu thụ ấn phẩm được mua bản quyền, và thiếu kiến thức về luật SHTT. Do đó, các cơ quan có thẩm quyền và Nhà trường cần đẩy mạnh hoạt động tuyên truyền, giáo dục, nâng cao hơn nữa nhận thức của các tầng lớp nhân dân - đặc biệt là thanh thiếu niên - về SHTT, tạo chuyển biến tích cực trong xã hội trong sử dụng các ấn phẩm văn hóa nước ngoài đúng quy định pháp luật. Lồng ghép các quy định về bản quyền vào nội dung giảng dạy phổ thông. Người đọc nên ý thức được bảo vệ bản quyền chính là bảo vệ cho tương lai của ngành xuất bản, cũng là bảo vệ cho chính bản thân họ, giúp họ có điều kiện tiếp cận các ấn phẩm văn hóa chất lượng và hợp pháp.

3.4.4. Xem xét ban hành quy định về chủ thể vi phạm QTG mới - công nghệ trí thông minh nhân tạo.

Bên cạnh đó, hành vi sử dụng các công cụ chuyển ngữ của người dùng Wikidich cũng đề cập đến một thực trạng mới trong vi phạm quyền tác giả - hành vi xâm phạm được thực hiện một phần nhờ công nghệ trí thông minh nhân tạo (artificial intelligence, AI). Trong trường hợp của Wikidich, người dùng “nhúng truyện” vào công cụ chuyển ngữ, nhưng đối tượng “thực hiện” khâu chuyển ngữ lại không phải là con người. Với sự phát triển không ngừng của công nghệ, việc các AI có thể “sáng tác” ra các bài thơ, bài văn

hoặc tranh vẽ đã không còn xa lạ.¹⁴ Trong khi đó, pháp luật Việt Nam cũng như các quốc gia trên thế giới,¹⁵ ghi nhận rằng chỉ có những hành vi do con người thực hiện mới bị xem xét yếu tố trách nhiệm pháp lý: “**Điều 2. Đối tượng áp dụng.** Luật này áp dụng đối với tổ chức, cá nhân Việt Nam; tổ chức, cá nhân nước ngoài đáp ứng các điều kiện quy định tại Luật này và điều ước quốc tế mà Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam là thành viên.” Chính vì vậy, trong những lần sửa đổi, bổ sung Luật SHTT sắp tới, Việt Nam nên xem xét quy định vấn đề này theo một trong các hướng như:

- Bổ sung tại Điều 12a về Tác giả và đồng tác giả quy định AI không được xem là “tác giả” để được bảo hộ quyền. Thay vào đó người sử dụng AI sẽ được xem là chủ sở hữu quyền và chịu hoàn toàn trách nhiệm về hành vi tạo ra tác phẩm phái sinh trái phép, hoặc

- Không công nhận bảo hộ về QTG đối với các tác phẩm do AI thực hiện bằng cách bổ sung vào Điều 14 - Các đối tượng không thuộc phạm vi bảo hộ quyền tác giả. Tương tự như phán quyết của Tòa án tối cao Hoa Kỳ trong vụ việc *Feist Pubs., Inc. v. Rural Tel. Svc. Co., Inc.*, 499 U.S. 340.

¹⁴ Ví dụ, trang web Night Cafe (tại địa chỉ <https://creator.nightcafe.studio/>) cung cấp công cụ AI Art Generator, giúp người dùng Internet nhận được một bức tranh từ những từ khóa do họ cung cấp.

¹⁵ *Feist Pubs., Inc. v. Rural Tel. Svc. Co., Inc.*, 499 U.S. 340 (1991). Trong án lệ này, Thẩm phán Hoa Kỳ chỉ ra rằng pháp luật về bản quyền chỉ bảo vệ các đối tượng là thành quả của lao động trí óc (“creation of mind”), do đó không áp dụng với các sản phẩm do máy móc, công nghệ tạo ra. Tương tự, trong vụ kiện *Acohs Pty Ltd v Ucorp Pty Ltd* [2012] FCAFC 16, Tòa án liên bang Australia đã nhận định các bảng dữ liệu thông tin do máy tính tạo ra không được xem là đối tượng bảo hộ của quyền tác giả.

4. Kết luận

Bài báo đã chỉ ra những xâm phạm quyền tác giả của người dùng trang điện tử Wikidth.net, từ đó đề xuất những thay đổi, bổ sung trong các quy định về quyền sở hữu trí tuệ hiện hành của Việt Nam. Bên cạnh các giải pháp về mặt pháp lý như: tăng cường trách nhiệm của các đơn vị cung cấp dịch vụ trung gian, xem xét hành vi vi phạm do công nghệ trí thông minh nhân tạo thực hiện... bài báo còn đề xuất các giải pháp liên quan đến tuyên truyền giáo dục. Trong môi trường kỹ

thuật số hiện nay, phần lớn người dùng Internet hiện nay đều là thanh thiếu niên, chưa được trang bị kiến thức SHTT đầy đủ. Tuy nhiên đây lại là đối tượng thường xuyên tiếp xúc, sử dụng và chia sẻ các tài nguyên SHTT. Vì vậy Nhà nước và các cơ quan ban ngành có liên quan cần sát sao, tích cực hơn nữa trong việc tuyên truyền, phổ biến, đưa kiến thức về SHTT vào chương trình đào tạo, nhằm ngăn ngừa các hành vi xâm phạm quyền tác giả nói riêng và quyền SHTT nói chung trong thế hệ trẻ.

Lời cảm ơn: Nghiên cứu này là một phần của đề tài NCKH cấp cơ sở do Trường Đại học Kinh tế - Đại học Đà Nẵng tài trợ với mã số đề tài T2022-04-28. Trân trọng cảm ơn Trường Đại học Kinh tế - ĐHQĐN đã hỗ trợ tác giả trong quá trình thực hiện đề tài nghiên cứu này.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Nguyễn Văn Nam (2017). *Đường hội nhập không trải hoa hồng: Bình luận luật học và thực tiễn*. Nhà xuất bản Trẻ.
- [2] Vũ Phương Lan (2018). *Bảo Hộ Quyền Tác Giả Trong Môi Trường Kỹ Thuật Số Theo Điều Ước Quốc Tế Và Pháp Luật Việt Nam*, Nhà xuất bản Chính trị Quốc gia Sự thật.
- [3] Nguyễn Thị Hồng Nhung (2015), *Quyền tác giả trong không gian ảo*. Nhà xuất bản Đại học Quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh.
- [4] Nguyễn Thị Lâm Nghi (2018). Trách nhiệm của các nhà cung cấp dịch vụ Internet trong thực thi quyền tác giả trên môi trường mạng trực tuyến và đề xuất cho Việt Nam. *Tạp chí Nhà nước và Pháp luật*, 2, 26-38.
- [5] Tào Thị Huệ (2020). Quyền tác giả đối với tác phẩm dịch trong pháp luật Hoa Kỳ và Việt Nam. *Tạp chí Pháp luật và Thực tiễn*, 45, 20-30.
- [6] Vũ Thị Phương Lan (2017). Môi trường kỹ thuật số và thách thức đối với bảo hộ quyền tác giả. *Tạp chí Luật học*, 11, 46-56.
- [7] Nguyễn Thị Tuyết (2004). Chia sẻ dữ liệu trong môi trường Internet và vấn đề liên quan đến quyền tác giả. *Tạp chí Luật học*, 1, 51-57.
- [8] Sarah Yates (2006). Scaling the Tower of Babel Fish: An Analysis of the Machine Translation of Legal Information General Article. *Law Library Journal*, 98(3), 481-500.
- [9] Erik Ketzan (2006). Rebuilding Babel: Copyright and the Future of Machine Translation Online. *Tulan Journal of Technology and Intellectual Property*, 9, 205.